

Nr 113.

Av herr **Frankenberg m. fl.**, om vissa ändringar i lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete.

Lagstiftningen angående förbud mot natt- och söndagsarbete i bageri- och konditoriföretag tillkom vid 1919 års riksdag. Dess giltighetstid begränsades då till en tidrymd av 4 år.

När denna lag med utgången av år 1923 upphörde att gälla, efterträddes den av den likaledes provisoriska lagen av den 22 juni 1923 om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete. Denna lags giltighet utlöpte år 1926.

Vid år 1926 års riksdag framlade Kungl. Maj:t, i proposition nr 72, förslag om, dels att Sverige skulle ansluta sig till den av internationella arbetskonferensen år 1925 antagna konventionen angående nattarbete i bageri, dels ock förslag om sådana ändringar i förut gällande lag, som erfordrades för antagande av konventionen, samt att lagen, som tidigare endast varit provisorisk, skulle definitivt fastställas.

Beträffande tiden för nattarbetsförbudet föreslogs, att den tid för arbetets början, som varit föreskriven i den provisoriska lagen, nämligen att uppeldnings- och deggöringsarbete skulle få taga sin början tidigast kl. 4 f. m. och att det övriga arbetet, s. k. uppslagningsarbete, skulle få taga sin början tidigast kl. 6 f. m., definitivt skulle bibehållas. Dessutom föreslogs, att det undantag, som stadgats i tidigare — och för övrigt i gällande lag — att bagerirörelse, som drives utan biträden av annan än make och hemmavarande barn, skulle utgå ur lagen.

Propositionen av år 1926 byggde i huvudsak på en rätt omfattande utredning, som företagits av socialstyrelsen. Utredningen avsåg att utröna den provisoriska lagens ekonomiska verkningar inom bageri- och konditoribranschen. På grund av ifrågavarande utredning ansåg sig såväl socialstyrelsen som kommerskollegium kunna föreslå, att lagen definitivt fastställdes. Socialstyrelsen föreslog emellertid, att tiden för arbetets början skulle framflyttas, så att uppeldnings- och deggöringsarbetet skulle få börja tidigast kl. 3.30 f. m. och det övriga arbetet kl. 5 f. m.

Andra lagutskottet föreslog i sitt utlåtande, att riksdagen måtte besluta lagens ytterligare provisorium till 1930 års utgång, samt biträdde socialstyrelsens förslag om sådan ändring beträffande arbetstidens början, att tiden för uppeldnings- och deggöringsarbetets början skulle framflyttas från kl. 4 till kl. 3.30 f. m. samt att det övriga arbetet skulle börja tidigast kl. 5 f. m. Detta blev även riksdagens beslut.

Då frågan åter behandlades vid 1930 års riksdag, beslöts definitivt fast-

ställande av den s. k. bagerilagen, men tiden för arbetets början blev fortfarande enligt 1926 års beslut.

Därigenom att den i tidigare lag bestämda arbetstidens början — kl. 4 respektive kl. 6 f. m. — framflyttats till kl. 3.30 respektive kl. 5 f. m. har en väsentlig försämring i bageri- och konditoriarbetarnas förhållanden åstadkommits. I sin motivering emot den av socialstyrelsen föreslagna framflyttningen av arbetstidens början — vilken motivering ännu i dag är gällande — anförde socialministern bland annat:

»För att en lagstiftare skall anse sig berättigad att vidtaga en lagändring, som uppenbarligen innebär ett steg tillbaka på de sociala reformernas väg och för de därav berörda en avsevärd försämring i arbets- och levnadsförhållanden, måste emellertid, enligt mitt förmenande, lagändringen vara påkallad av synnerligen starka skäl.

Beträffande förhållandena i det särskilda fall, som här är ifråga, innebär förändringen, att ett betydande antal arbetare, som sedan sex år fått börja sitt arbete kl. 6, skulle få börja det kl. 5 f. m. Det förra klockslaget betecknar, redan det, en ganska tidig timme, men det senare nämnda anger en begynnelsestid, som i många fall måste leda till verkligt besvärande olägenheter och stundom även hygieniska risker. För att kunna börja arbetet kl. 5 måste nämligen arbetarna, vilkas övervägande antal utgöres av kvinnor, sannolikt stiga upp före 4. Någon ordnad måltid lär väl vanligen ej då vara att påräkna och spårvagnar och andra kommunikationsmedel ha vid ifrågavarande tidiga timme ej ännu börjat sina turer.»

Olägenheterna för dem, som varje morgon nödgas börja sitt arbete kl. 5 f. m., torde vara uppenbara för en var. Men ännu större äro givetvis olägenheterna för de bageri- och konditoriarbetare, som äro nödsakade börja sitt arbete redan kl. 3.30 varje morgon, vilket är förhållandet med dem, som skola förrätta uppeldnings- och deggöringsarbetet. Att särskilt dessas hem- och levnadsförhållanden ur flera synpunkter icke kunna bli tillfredsställande torde vara ostridigt.

Vad vidare beträffar undantagsställningen för bageriföretag, vilka bedrivs utan biträde av annan än make och hemmavarande barn — de s. k. familjebagerierna — föreslog Kungl. Maj:t vid 1926 års riksdag, att någon undantagsbestämmelse icke skulle finnas för dem, utan att alla bageri- och konditoriföretag skulle börja sitt arbete vid samma tid på dygnet. Redan av den undersökning, socialstyrelsen företagit vid nämnda tidpunkt, framgick tydligt huru förhållandena då tedde sig.

Först konstaterade styrelsen, att intill år 1925 46.2 procent av familjebagerierna och 49 procent av hembagerierna tillkommit, respektive tillträtts, efter den 1 januari 1920 och att motsvarande procenttal för samtliga bageriföretag under samma tid kan anses uppgå till 38.2 procent. Härav framgår, ansåg styrelsen, att antalet familje- och hembagerier ökats över normalt.

Det är av vikt att här erinra om, vad socialstyrelsen vidare anförde i denna sak. Bland annat anfördes följande:

»Klagomålen från de större bageriernas sida, framförda av såväl arbets-

givare som arbetare, ha ej upphört, och under de förut omtalade, innevarande år verkställda utredningarna rörande bagerilagstiftningens verkningar ha de med stor skärpa ånyo gjorts gällande. Flera under utredningarna gjorda iakttagelser tyda också på, att de icke sakna fog för sig. Andra lagutskottet vid 1922 års riksdag uttalade med anledning av ett i herr Kinmansons förut berörda motion framställt yrkande på ifrågavarande undantagsbestämmelses utslutande, att det enligt utskottets uppfattning för frågans bedömande vore av avgörande betydelse att få utrönt i vad mån efter bagerilagens tillkomst en förskjutning inom bageribranschen skett i riktning mot ökat antal hembagerier och vidgad omsättning för dem på bekostnad av de mera yrkesmässigt bedrivna bagerierna.

Av de förut anförda siffrorna beträffande bageriföretagens fördelning på olika typer framgår, att de små företagen — vare sig man urskiljer de här särskilt åsyftade familjbagerierna eller med hänsyn till den osäkra differentieringen skär alla företag utan särskilt anställda arbetare över en kam — obestriddligen intaga en mycket betydande ställning inom bagerihanteringen och med all sannolikhet kunna erbjuda de större bagerierna en kännbar konkurrens. Jämväl uppgifterna om bageriföretagens fördelning med hänsyn till tiden för deras tillkomst måste, även om lägre löner, tekniska förbättringar m. m. gynnat uppkomsten av småbagerier under de senaste åren, anses tyda på att lagstiftningen medfört starkare ökning av de små än de stora företagen. Såsom en omständighet, vilken torde tjäna att förvärra verkningarna av undantaget, må framhållas, att den allmänna uppfattningen i stor utsträckning icke gör sig reda för undantagets begränsning utan med familjbagerierna i avseende å frihet från lagens iakttagande jämställer allehanda små bageriföretag. Det anmärkningsvärt stora antalet bagerier, som uppgivits olovligen undandraga sig lagens tillämpning, lär i viss mån finna sin förklaring i nu berörda omständighet. Nämnas bör måhända också i förevarande sammanhang, att undantagsbestämmelsen givit upphov åt en del anordningar till lagens kringgående, t. ex. genom att arbetarna formellt upptagas såsom kompanjoner.

Huruvida ett utslutande av undantagsbestämmelsen skulle för de större bagerierna medföra förväntad lättnad i konkurrensavseende, är måhända ej fullt säkert. Tiderna för försäljningens början, varom den av styrelsen verkställda utredningen lämnat upplysning, utvisa ej med säkerhet någon tidigare början för familje- och övriga småbagerier, och den s. k. butikstängningslagen torde också i regel ej medgiva dylik början före kl. 7 f. m. Vidare skulle de större bageriföretagen med hänsyn till sina återförsäljningsställen alltid vara de mindre med deras direkta försäljning underlägsna i avseende å brödets tidiga tillhandahållande.

Socialstyrelsen är emellertid fortfarande av den mening, att rättvisan kräver undantagets avskaffande. När staten för tillgodoseende av något offentligt intresse pålägger en näringsgren vissa inskränkningar i dess verksamhet, måste den nämligen anses förpliktad att så vitt möjligt tillse att den ej därmed gynnar vissa grupper av företag på andras bekostnad.»

Vid föregående års riksdag framlades, såsom bilaga till motionen nr 185 i andra kammaren, en utredning, verkställd av svenska livsmedelsarbetareförbundet, som tillfullo bestyrker, att den utveckling till förmån för familje- och hembagerierna, som socialstyrelsen redan i sin utredning till Kungl. Maj:ts proposition av år 1926 konstaterade, fortfarande är tillfinnandes, därigenom att lagen tillåter vissa undantag för dessa grupper av företag.

Vid 1935 och 1936 års riksdagar väcktes i första och andra kammaren motioner, dels om ändring i gällande lag om arbetstidens början, dels ock om utredning för att erhålla rättelse beträffande undantagen. Båda åren avslög första kammaren motionerna. Andra kammaren däremot antog dem — i vad de gällde undantagsbestämmelsen — genom lottning. Vid 1936 års riksdag avslogs emellertid motionen om utredning, likaledes genom lottning.

Då utvecklingen på berörda område fortsatt i samma riktning, sedan socialstyrelsen företog ovan angivna undersökningar, och som förhållandena ingalunda förbättrats för bageri- och konditoriarbetarna i avseende på arbetstidens början, få vi, med stöd av vad som ovan anförts, hemställa,

att riksdagen beslutar,

1) att § 1 i lagen om vissa inskränkningar beträffande tiden för förläggande av bageri- och konditoriarbete får den ändrade lydelsen, att arbetet för tillverkning av bageri- och konditorivaror »må icke bedrivas å sön- och helgdag eller å tid mellan kl. 8 e. m. och 6 f. m. å söckendag»,

2) att i den följande satsen av samma paragraf »Vad sålunda stadgas — — — hemmavarande barn» utgår, samt ävenså

3) att § 2 mom. d) ändras därhän, att uppeldning och deggöring utföres å söckendag mellan kl. 4 och 6 f. m.

Stockholm den 20 januari 1937.

Evert Frankenberg.

Olof Nilsson.

J. W. Mårtensson.

Abel Sundberg.